

15 ÅR MED KVINNEKONFERANSER OG HANDLINGSPLANER

FOKUS

KVINNER SAMMEN

nr. 2 - 2010

Mange skritt frem, noen skritt tilbake

Beijing da, Beijing nå **4**

Hvordan går det egentlig i Liberia? **22**

LEDER

Kvinnemesterskap i kø-ståing?

FN'S KVINNEKOMMISSJON (CSW) ble innledet med mange stengte flyplasser og et forrykende snøvær i New Yorks gater. Så tittet plutselig en blek vårsol frem, på dagen før konferansens offisielle åpning. Så begynte køståingen. Det ble timesvis i registreringskøer. I tillegg ble alt vanskeliggjort av at det var oppussing i FN-bygningen. Men motstand er kvinner verden over vant til. Og CSW er kanskje verdens viktigste globale møteplass for kvinner.

Femten år etter at handlingsplanen fra Beijing ble vedtatt, hadde mer enn 8000 kvinner kommet til verdensbyen for å diskutere og utveksle erfaringene. Ja. Hvordan står det egentlig til med likestillingen globalt sett?

Både engasjementet og trengselen var stor på de mange hundre seminarene og møtene som ble arrangert i løpet av de to ukene kommisjonen varte. Her var det arrangementer som dekket de fleste aspekter ved kvinners situasjon internasjonalt. Alt fra kampanjer mot steining og offentlig pisking til seminarer om videreutvikling av kvinnelige kondomer – de såkalte femidomer, ble berørt. Her kunne man høre iranske mannlige politikere snakke om det de definerte som det likestilte iranske samfunnet og amerikanske rap-poeter som rippet friskt mot pornografi.

I TILLEGG VAR DET naturligvis de offisielle politikerforhandlingene som foregikk i FN-salen, der parlamentarikere og utvalgte NGO-representanter fra alle FNs medlemsland meislet ut FNs fremtidige kvinnepolitikk. Kritikernes røster hever seg i harnisk. Allerede dag to ble nemlig slutterklæringen fra konferansen vedtatt. Det virket litt tidlig på noen. Det hjalp heller ikke at det slett ikke ble åpnet for noen form for diskusjon enn si endringsforslag om erklæringen. Den offisielle begrunnelsen for å vedta sluttokumentet så å si med det samme man var i gang, var at sterke krefter ønsket å svekke Beijingplattformen med alle de rettighetene kvinner der har forhandlet seg frem til. Svakheten med dette var at nye og aktuelle temaer som for eksempel handel med kvinner, lesbiske og transseksuelles rettigheter osv. ikke kom inn i sluttokumentet. Det er vel også verd å nevne at forhandlerne ikke syntes å være spesielt opptatt av urfolks kvinneperspektiv.

FOR SVÆRT MANGE handler CSW om å bygge nettverk med kvinner fra organisasjoner i andre land. Det å treffe kvinner og organisasjoner som jobber med de samme problemstillingene og som man kan dele sine historier med. Dette gjør kvinnekommisjonen til en ideenes og erfaringenes yngleplass. Slik skapes inspirasjon, entusiasme og overskudd til å kaste seg inn i kampen med ny frisk.

Så – til tross for kritikk av udemokratiske beslutningsprosesser, trengsel og manglende informasjon; kvinnekommisjonen har ikke utspilt sin rolle. Når kvinner og NGO-er fra hele verden treffes, knyttes nye bånd og ny betydningsfull innsikt erverves.

TRINE TANDBERG

FORSIDEBILDET

Woman on a bench - Old Summer Palace Beijing ble tatt av dokumentarfilmmakeren og fotojournalisten Alexandra Moss da hun bodde og jobbet i Kina i 2006.

Kvinner Sammen kommer ut fire ganger i året. Abonnementet er gratis.

Kvinner Sammen tar opp internasjonale miljø- og utviklings spørsmål i et kvinneperspektiv med prioritering av spørsmål knyttet til kvinners situasjon og rolle i Sør, kvinnerettet bistand og internasjonal solidaritet mellom kvinner. Artikkelforfatter er selv ansvarlig for de synspunkter og meninger som kommer til uttrykk. Kvinner Sammen opererer etter redaktørplakaten. Utgis med støtte fra NORAD.

Adresse: Kvinner Sammen, FOKUS
Storgt.11
0155 OSLO
Telefon: 23 01 03 00
Telefax: 23 01 03 01
E-mail: fokus@fokuskvinner.no
Web: www.fokuskvinner.no
ISSN: 0803-8589

Trykket på Svanemerket papir.
Lisensnr. 344.043

Ansvarlig utgiver: FOKUS, 15. årgang
Redaktør/kommunikasjonssjef: Trine Tandberg
Design og repro: OKTAN Alfa
Trykk: Elanders Novum
Opplag: 4.500

FOKUS – Forum for Kvinner og Utviklings spørsmål er et kompetanse- og ressurs senter i internasjonale kvinnespørsmål. Gjennom bistands- og prosjekt-arbeid skal FOKUS medvirke til å bedre kvinners sosiale, økonomiske og politiske situasjon internasjonalt med hovedvekt på landene i Sør. Gjennom informasjonsvirksomhet skal FOKUS medvirke til økt kunnskap om og forståelse i det norske samfunn for kvinners situasjon og rolle i et utviklingsperspektiv.

INNHOOLD

8 ↗

Mange skritt frem – noen skritt tilbake

En kinesisk feminists refleksjoner

13
Politisk hurtigspor

Kvotering endrer politikken

25
Venn eller fiende

Liberias væpnede styrker

28
Gudinner og kjøkkenhjelp i Nepals hus

Å være kvinne i Nepal

- 2 Leder
- 4 Beijing 1995 – Bergen 2010
- 8 Mange skritt frem – noen skritt tilbake
- 10 Pingdeng – Likestilling på kinesisk
- 12 Politisk hurtigspor
- 18 Feministiske visjoner for en ny økonomisk verdensorden

- 20 See it! Film it! Change it!
- 22 Liberia: Fra ord til handling
- 25 Liberias væpnede styrker – Venn eller fiende?
- 28 Gudinner og kjøkkenhjelp i Nepals hus
- 32 Bredt samarbeid i Guatemala

Beijing 1995

— Bergen 2010

«Vi lever nå i en ny verden hvor mulighetene for å realisere kvinners rettigheter og kjønnsrettferdighet er innskrenket», skriver Agnete Strøm, internasjonalt ansvarlig i Kvinnefronten. Veteranen fra FNs kvinnekongresser deler sine refleksjoner over Beijing da, verden nå.

TEKST: AGNETE STRØM
FOTO: ERNEP/STEVE EVANS/AGNETE STRØM

Tålmodighet er noe man lærer seg av nødvendighet, som strategi er det ikke mitt førstevalg. Jeg har et avisutklipp fra 24. oktober 1986, dette er året etter kvinnekongressen i Nairobi. Jeg skrev reisebrev fra et besøk i FN, New York:

«Nairobi-kongressen la opp til store framskritt for kvinnene i den 3. verden. Men FN har ikke fulgt opp. Det er i FNs daglige arbeid i de ulike FN-organisasjonene at alle de store ordene om kvinners likestilling og kvinners perspektiv på FNs programmer blir til virkelighet. En kvinnekongress er ikke det viktigste, men en sak blant flere. Likevel var Nairobi-kongressen et langt skritt framover, ikke minst i den internasjonale opinionen og for å knytte kvinnebevegelsen i mange land sammen. Nå er det opp til FN-organisasjonene!»

FORVENTNINGER OG SEIRE

Lite skjedde etter Nairobi, men kravene om en ny kvinnekongress ble sterkere og sterkere. Kongressen i Beijing i 1995 er et

resultat av dette presset. Forventningene før kvinnekongressen i Beijing var skyhøye. Den internasjonale kvinnebevegelsen hadde arbeidet intenst årene før, og det var en sterk og selvbevisst kvinnebevegelse som møtte fram i Beijing. Den internasjonale kvinnebevegelsen deltok i de parallelle forumene på de fire FN-kongressene som gikk forut for Beijing:

1992: Miljøkongressen i Rio de Janeiro
1993: Menneskerettighetskongressen i Wien
1994: Befolkningskongressen (ICPD) i Kairo
1995: Toppmøtet om den sosiale utviklingen, Fattigdomskongressen i København.

Det var her kvinnebevegelsen meislet ut sine kvinnepolitiske krav, og i Beijing gjaldt det å forsvare det som var vunnet. Ingen av utviklingsprosjektene som miljø, menneskerettigheter, befolkning og fattigdom kunne nå bli diskutert uten at man tok inn kjønnsaspektet. Internasjonal enighet hadde i det minste blitt oppnådd på føl-

gende tre hovedområder:

1. anerkjennelse av kvinners rettigheter som sentrale i alt som gjelder utvikling,
2. heving av kvinners status må gjelde alle kvinner d.v.s. halve menneskeheten, og ikke bare grupper av kvinner.
3. anerkjennelse av kvinners perspektiv og kvinners erfaringer som en hovedressurs for alternativ tenkning for å endre utviklingsprosessen.

I Beijing ble dette perspektivet anvendt for å utarbeide en handlingsplan. Kvinner og pikebarns virkelighet er nedfelt i handlingsplanens tolv kapitler.

VI VAR OPTIMISTER

Handlingsplanens språk formidler ikke temperaturen, mangfoldet, møtene, diskusjonene, frustrasjonen, fortvilelsen, og gleden som utspant seg på seminarer, debattmøter og forestillinger. Tidvis var den rå, brutale virkeligheten til mange kvinner sterkt til stede. Kvinnebevegelsen har sine helter, men også sine martyrer.

Alaida Foppa, dikter fra Guatemala, feminist og aktivist, levde i eksil i Mexico i mange år. I desember 1980 dro hun tilbake til Guatemala for å besøke sin gamle mor. Her forsvant hun og har ikke blitt funnet.

Woman:

*unfurnished being
not the remote anglican rose
sung by poets of old
nor the sinister witch, burned
at Inquisition's stake
nor the lauded and desired prostitute
nor the blessed mother.
Neither the withering, taunted old maid
nor she who is obliged to be beautiful.
Nor she who is obliged to be bad
nor she who lives because they let her.
Not she who must always say yes.
Woman, a being who begins
to know who she is
And starts to live....*

Alaida Foppa

Organisasjonen Development Alternatives with Women for a new Era (DAWN) har fulgt alle FN-kongressene tett, fra Nairobi 1985 og har analysert utviklingen etter Beijing kongressen i 1995 og fram til the Commission on the Status of Women (CSW) Beijing + 15. Kvinnefronten har lært mye av DAWNs observasjoner og analyser (www.dawnnet.org).

I sin erklæring til CSW, Beijing + 15, gir DAWN en treffende presentasjon av kongressen i Beijing:

«Da kvinner fra hele verden kom sammen i Beijing for den historiske fjerde verdenskonferanse om kvinner, var vi optimister. Vi så for oss en ny verden hvor stater, nasjoner og samfunn kollektivt ville anerkjenne og i fellesskap respektere og videreutvikle kvinners menneskerettigheter, kvinners utvikling og vårt likeverd med menn.

Beijing plattformen som var forhandlet fram multilateralt, inneholdt fantastiske

forpliktelser overfor verdens kvinner. Vi så en framtid hvor det var mulig å få slutt på alle former for vold mot kvinner, slutt på kvinners fattigdom, slutt på kvinners ulike andel av omsorgsarbeid i og utenfor hjemmet, slutt på sosiokulturell diskriminering og politisk utestenging av forskjellige grupper av mennesker, inklusive kvinner, transpersoner etc.»

BLOKKERINGER

Nå, i dag, er alt annerledes: Vi lever nå i en ny verden hvor mulighetene for å realisere kvinners rettigheter og kjønnsrettferdighet er innskrenket, og målsettingene våre truet. Statenes forhandlinger i FN er blitt preget av usikkerhet. Noe av problemet ligger i mangelen på konkrete milepæler og mål i handlingsplanen. Det gjør at det er vanskeligere å forhandle frem ressurser til gjennomføring av de politiske forpliktelsene. Den verden vi har preges av militarisering og en finans-

↓ konsentrert politisk økonomi. Dette fører til endringer, sprekkdannelse og kriser i den globale politikken.

Vi må aldri glemme hva vi har oppnådd. Men vi må analysere noen av de hindringer som har blokkert for en effektiv iverksetting av alle de løfter som regjeringene har gitt:

- Regjeringer har av ymse grunner enten snudd ryggen til sine forpliktelser, eller de har utvannet de erklæringene de har skrevet under på.

- Pålegg er påtvunget statene fra internasjonal kapital, støttet av Verdensbanken, det Internasjonale Pengefondet og land i Nord.

- Styrkingen av nasjonal religiøs basert etnisitet hvor tradisjonelle kjønnsroller vektlegges, og hvor autoritetstro systemer er sentrale (Vatikanet, Saudi Arabia og Iran. Norge stemte for at Vatikanet skulle ta plass i FN, til tross for at norsk og internasjonal kvinnebevegelse oppfordret landene om å stemme nei).

- Noen land insisterer på en snever tolkning av «kulturell variasjon», slik at man nå begynner å lage kompromisser av menneskerettighetsgarantiene, også de som gjelder kvinners menneskerettigheter og seksuelle rettigheter for alle. (Et slikt press utøves f.eks. i Human Rights Council fra fundamentalistiske stater.)

- Store firmaer og multinasjonale foretak har tatt plass på den globale utviklingsagendaen med full styrke, ofte i konkurranse med FN. Disse klarer i kraft av sin penge-makt mye lettere enn det sivile samfunn å få plass ved fellesstatlige forhandlinger (Bill Gates er et eksempel).

- WTO (Verdens handelsorganisasjon) fortsetter å øve press for å få FN systemet til å anbefale en utviklingsmodell hvor kvinners

rettigheter og kjønnsrettferdighet snevres inn pga føringer om effektiv inntjening.

PRAKTISK KONFORMITET

Hvordan skal vi nå kjempe for økonomisk rettferdighet og kjønnsrettferdighet i en økende globalisert og fundamentalistisk verden? Det er her vi står nå i 2010.

«Fattigdommen har en kvinnes ansikt. Hvorfor har dette skjedd? Kvinnene er de som arbeider mest, hvorfor blir de de fattigste? Hvorfor har kvinners arbeid – så viktig som det arbeidet er – ikke medført rikdom for kvinner?» (Noleen Heyzer, tidligere leder av UNIFEM.)

De negative konsekvensene av handelsliberalismen, WTO, IMF (Det Internasjonale Pengefondet) og Verdensbankens politikk overfor fattige land, ble møtt med store folkelige mønstre, World Social Forum i Seattle, Göteborg, Genova og Porto Alegre.

Men disse frivillige organisasjoner overser kvinnes kamp for kjønnsrettferdighet, de frivillige organisasjoner ser ikke den økende feminisering av fattigdommen. I stedet blir Vatikanet invitert med som en alliert i kampen for global rettferdighet og mot fattigdom.

Kvinnebevegelsen har ofte følt seg sveket når våre kollegaer og allierte i avgjørende øyeblikk har valgt pragmatiske løsninger som leder til konformitet, og ekskludering av kvinnes rettighetsagenda.

15 år etter Beijing er menneskerettighetene til lesbiske, biseksuelle kvinner og transpersoner i verste fall fraværende, i beste fall satt på et sidespor. Det er uakseptabelt når CSW Beijing + 15 ikke markerer universaliteten til kvinners rettigheter, inklusivt seksuelle og reproduktive rettigheter. Et stort antall lesbiske, biseksuelle kvinner og transpersoner i det økonomiske Sør blir møtt med vold, diskriminering og neglisjering fra så vel statlige som ikke statlige aktører. Et eksempel er Uganda

der man fremdeles debatterer, og sterke krefter arbeider for, en ny lov om homofili som blant annet innebærer dødsstraff for homofile.

TUSENÅRSMÅLENE I ET KVINNEPERSPEKTIV

Kvinnefronten støtter DAWN's oppfordring om å gjøre en grundig evaluering av Millennium Development Goals (MDG), Tusenårsmålene: en evaluering av MDG sett gjennom kvinnebriller, med fokus på kvinners rettigheter og kjønnsrettferdighet.

Tusenårsmålene har fjernet oss fra erklæringen fra befolkningskonferansen i Kairo i 1994 (ICPD), og fra Handlingsplanen fra Beijing. Mål 5, bedre mødrehelse, knytter ikke mødre dødelighet til avgjørende sider i kvinners reproduktive rettigheter: prevensjon, utrygge aborter, mangel på aborter. I 1994 under FNs Befolkningskonferanse i Kairo, var det Norges statsminister Gro Harlem Brundtland som kjempet fram en klar tekst i kapittel 8 «Women's Health and Safe Motherhood». Her er sammenhengen

mellom uønskete svangerskap, utrygge aborter og mødre dødelighet nevnt i klartekst. I 2007 og 2008 når Norges statsminister Jens Stoltenberg taler i FNs Generalforsamling om tusenårs mål 5, er mødre dødelighet fri-koplet fra uønsket svangerskap, prevensjon og utrygge aborter. På disse ti årene med MDG 5 har ikke mødre dødeligheten gått ned.

HVA GJØR VI NÅ?

FNs evaluering av tusenårs målene er i september i år, dette blir et viktig møte.

Som internasjonal kvinnebevegelse er vi svekket. Det å artikulere kvinners menneskerettigheter og det å realisere menneskerettighetene er to forskjellige ting. Kvinnebevegelsen har en tendens til å forlate den politiske arena eller bakke ut når det gjelder å realisere kravene.

Samtidig må vi sette alle krefter inn på å motstå feilaktig politikk og program, vi må forsvare og utvide våre menneskerettigheter, samtidig som vi må ta tilbake FN som kvinnebevegelsens arena, og vi må kjempe

FNS KVINNEKONFERANSER

- Mexico City, 1975
- København, 1980
- Nairobi, 1985
- Beijing, 1995
- Beijing har så blitt fulgt opp med Beijing + 5, Beijing + 10 og i år Beijing + 15, samtlige oppfølginger som tema under den årlige kvinne-kommisjonen i New York – Commission on the Status of Women, som i 2010 avholdt sitt 54. møte.

oss inn på de nye maktarenaene. Dersom vi krever en femte kvinnekongress, må vi sørge for at den blir stedet for fornyet energi og analyse, og ikke stedet hvor hardt vunnet seire blir fullstendig kompromisset og utvasket.

DAWN, som har vært tett på mange av FNs institusjoner, ber oss om å granske endringene i FNs kultur og organisasjon. Feminister og kvinners rettighetsgrupper må kjenne til forskjellene og endringene i maktforholdene mellom hovedaktørene i og utenfor FN. Dette er en oppgave vi må pålegge oss, hvis vi vil videre, hvis vi vil fremover. ■

Mange skritt frem – noen skritt tilbake

En kinesisk feminists refleksjoner

TEKST: CAI YIPING
FOTO: STEVE EVANS/ISIS INTERNATIONAL

FOR 32 ÅR SIDEN åpnet Kina døren til verden utenfor, og startet arbeidet med den økonomiske reformen som forandret livene til Kinas folk og det økonomiske og politiske landskapet i verden.

For femten år siden åpnet Kina en annen dør, til den globale kvinnebevegelsen, ved å være vertskap for FN's fjerde Verdenskonferanse om Kvinner i Beijing i 1995.

Som andre steder i verden, så har handlingsplanen fra Beijing forandret livene til kvinner i Kina på mange måter.

Bare for å gi ett eksempel: For femten år siden var det ikke noe som het 'vold i hjemmet' (domestic violence), i stedet har 'kone-juling' vært rådende praksis i tusenvis av år og allment akseptert i det kinesiske samfunnet. I dag har vi loven om beskyttelse av kvinners rettigheter og interesser, som ble endret i august 2005. Den inneholder bestemmelser som definerer at 'vold mot kvinner er forbudt' og understreker at 'staten skal ta nødvendige grep for å forebygge og forhindre vold i nære relasjoner'. Den er også tydelig på å

understreke de respektive oppgavene til ulike etater i arbeidet for å forebygge og eliminere vold mot kvinner.

Selv om det er mye som må gjøres for at denne loven skal implementeres, så ville ikke denne forandringen ha skjedd uten konferansen i Beijing i 1995. Og den ville ikke ha skjedd uten det omfattende samarbeidet mellom de mange kvinneorganisasjonene som har arbeidet med departementer, lovgivere, media og helsepersonell de siste 15 årene for å drive lobbyvirksomhet for lover, øke den offentlige bevisstheten, og tilby husly og tjenester til overleverne av vold i hjemmet.

I løpet av de siste 15 årene har Kinas reform og nye åpenhet, sammen med økonomisk og sosial utvikling, skapt et mer vennlig miljø for å fremme likestilling mellom kjønnene og beskyttelse og implementering av kvinners menneskelige rettigheter. Kina har hatt imponerende fremgang med fattigdomsbekjempelse blant kvinner og i å fremme likestilling i utdanningen.

I følge Millenniumsmålsrapporten for Kina i 2008, blant de kjønnssensitive indikatorene som er direkte knyttet til fattigdom – så vil målene om redusert andel fattige i befolkningen, universell grunnskole og redusert barnedødelighet blitt oppfylt i tide til år 2015.

MEN – I EN VERDEN MED økende globalisering av økonomien og med Kinas sosiale endringer, der markedsøkonomien har resultert i større sosiale forskjeller, inkludert blant kjønnene, så er kvinner mer utsatt for eksklusjon fra arbeidsmarkedet. Oppdelingen i urban-landsby har skapt et dualistisk system med intern migrasjon der kvinner er mer sårbare for både fysiske og psykiske problemer – på jobben, i familien og i samfunnet. Kvinners politiske deltakelse og repre-

sentasjon forblir lav...Utviklingen har frembrakt enda flere utfordringer i Kina hva gjelder tilnærmingen til likestilling. Ja, verden har forandret seg, og den vil fortsette å forandre seg. På en måte er tilstanden verre nå enn for 15 år siden. Hvis vi ser på de overveldende utfordringene vi fremdeles står ovenfor verden over, er det vanskelig å vurdere de fremskritt vi har gjort. Men hvis vi tar utgangspunkt i Beijing som den samlede innsatsen i prosessen for å oppnå likestilling mellom kjønnene og fremme kvinners rettigheter, så har vi sett bemerkelsesverdige fremganger. Spesielt med hensyn til det stigende tallet på kvinnelig politisk deltakelse i Afrika, anerkjennelsen av kvinners rettigheter som menneskerettigheter i internasjonale og nasjonale lovverk, og innsatsen for å inkludere et likestillingsperspektiv i policy-prosesser og utviklingsprogrammer.

Like viktig som å være klar over fremgangen er det å være på vakt og sørge for at fremgangen vi har hatt ikke snus og vender tilbake. Dette er særlig viktig i lys av oppgaven av økonomiske, politiske og religiøse fundamentalistiske krefter som har truet og truer de fremgangene vi har hatt de siste årene.

DET ER VERDT Å MERKE SEG den raske utviklingen av media de siste 15 årene, spesielt utviklingen av ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi. I Kina er det anslått at vi har mer enn 400 millioner internett-brukere. Internett har blitt et verktøy for organisering og mobilisering. Det er selvfølgelig dominert av konsentrert kapital, og de kan benytte det for å kjøre ut propaganda. Det er derfor internett aldri vil utkonkurrere ansikt til ansikt kommunikasjon. Det er oppmun- trende for meg å se de unge som benytter seg av de verktøy som er tilgjengelige for å fortsette å kjempe, det gir meg håp. ■

Cai Yiping er direktør for Isis international på Filippinene, har en mastergrad i historie fra Peking University, og studerte journalistikk i Maryland, USA. Hun har tidligere arbeidet som assisterende redaktør i utenriksavdelingen, Kina Women's News, Beijing.

平等

Pingdeng

– Likestilling på kinesisk

Til tross for sterk likestillingsideologi som gjenspeiles i lovverket er kvinner i Kina fremdeles, femten år etter den store kvinnekongressen i Beijing, i aller høyeste grad ansett som annenrangs borgere.

TEKST: MARIT SØRVALD/TRINE TANDBERG
FOTO: ERNOP

I 1995 var kinesiske myndigheter vertskap for FN's fjerde internasjonale kvinnekongress. Tusenvis av kvinner fra hele verden fant veien til den kinesiske hovedstaden for å diskutere og forhandle seg frem til en handlingsplan for kvinners rettigheter. 'Beijing Platform for Action' fra denne konferansen har hatt stor betydning i utvikling av politikk og strategier for hvordan man skal arbeide med kvinners rettigheter og likestilling lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Men hva er status for kvinnene i vertslandet for denne konferansen? De færreste kinesiske kvinner kjenner til FN's kvinnekongress. Men de er opptatt av sine rettigheter som kvinner, døtre, mødre og ektefeller. De er opptatt av sine plikter overfor familien, men de er også engasjert i sine rettigheter som lønnsarbeidere.

IDEOLOGI OG PRAKSIS

Kina ratifiserte CEDAW konvensjonen i 1980. (FN's konvensjon for avskaffelse av alle former for diskriminering mot kvinner). I 1992 fikk landet en kvinnelov som garanterte likestilling mellom menn og kvinner på praktisk talt alle samfunnsområder – som politikk, utdanning, kultur, eiendomsrett, arbeid, personlig og fysisk frihet, ekteskap og familie. Lovverket legger opp til full likestilling mellom kjønnene, men mange steder kan det synes som om

det er langt mellom liv og lære.

Rent ideologisk er aktiv politisk deltakelse for kvinner en selvfølge. Etter revolusjonen i 1949 under det kommunistiske regimet ble kvinner og menn likestilt. I det moderne Kinas målsetting er dette prinsippet dypt forankret. Men til tross for likestillingsideologien er det tilbakegang i kvinners politiske deltakelse, spesielt gjelder dette utenfor de store byene og på landsbygda.

ETTBARNSPOLITIKK OG GUTTEPREFERANSE

Kinas storbyer som Beijing og Shanghai er noe helt annet nå enn det de var for 15 år siden. Fattigdommen i landet er redusert og den økonomiske veksten har vært enorm. Kina har fått en helt ny posisjon som finanssentrum og er i ferd med å bli verdens viktigste økonomi.

Hvilke konsekvenser har dette fått for Kinas kvinner? Ettbarnspolitikken som ble innført i 1980 har resultert i et kvinneunderskudd med en fødselsrate som viser at det per 100 registrerte pikebarn fødes 120 guttebarn. Det er allikevel stor grad av enighet i det kinesiske samfunnet om at en streng befolkningspolitikk er nødvendig. Fødes det mer enn ett barn per ektepar blir de pålagt å betale et relativt høyt beløp til staten.

Selv om det er vanskelig å få pålitelige data på hva som faktisk fører til fød-

KINA

ØKONOMISK DELTAKELSE

- I 2005 var 63 % av kvinner og 77 % menn yrkesaktive
- Kvinners lønn er i gjennomsnitt 66 % av menns lønnsinntekt (UNDP)
- Innen utdanningssystemet er det oppnådd relativt lik deltakelse for gutter og jenter (School attendance rate)
- Analfabetismen har blitt betydelig redusert og var ved siste måling i følge UNESCO 6,3 % blant kvinner og 4 % blant menn over 15 år, under 15 år redusert til 2 %.
- For høyere utdanning er tallene 4,6 % for menn og 3 % for kvinner. I 2002 var 38,7 % av master-studentene kvinner, mens 26 % av doktorgradstudentene var kvinner.

POLITISK DELTAKELSE

- Andelen kvinner i National People's Congress har stått stille på ca 21 % i perioden 1988 til 2008 (siste valg)
- 3 av 26 ministre er kvinner
- Kvinner utgjør 38,5 % av de ansatte i offentlig sektor
- I landsbyrådene er 21 % kvinner
- Kun 2,7 % av ordførerne er kvinner
- Kvinner har lavere pensjonsalder enn menn (fra 5 til 10 år tidligere enn menn), noe som kan bli sett på som et privilegium, men også som en barriere for å gjøre karriere
- Kinesiske myndigheter har ingen regler for kvotering

KVINNEORGANISASJONER

- The National Working Committee on Women and Children (NWCCW) er en koordinerende sammenslutning av ministerier og det som i kinesiske dokumenter omtales som «masseorganisasjoner». NWCCW har ansvaret for å implementere og overvåke kvinneprogrammer, koordinere politikk på å fremme av kvinners og barns stilling, samt å følge opp lover og regler for beskyttelse av kvinner og barn.
- All-China Women's Federation (ACWF) er de som skal ivareta kvinners rettigheter. ACWF har et landsomspennende nettverk med kontorer i alle deler av Kina. Den anses som en frivillig organisasjon, men er i praksis en partistyrte organisasjon. Hovedmålet med organisasjonen er å fremme likestilling og kvinners rettigheter, mobilisere kvinner til å delta i økonomisk og sosial utvikling, samt å sørge for sosiale tjenester for kvinner. ACWF besøkte Norge for noen år siden, og hadde samtaler med bl.a. Barne- og Likestillingsdepartementet og Utenriksdepartementet. Det har til nå ikke ført til noe aktivt norsk-kinesisk samarbeid innenfor kvinne- og likestillingsfeltet.

↓ seloverskuddet av guttebarn, har det i de senere årene kommet frem en rekke forhold som viser at Kina – til tross for et likestillings-lovverk og et uttrykt politisk ønske om likestilling mellom kjønnene, fremdeles henger fast i de gamle patriarkalske strukturene som faktisk ble vedtatt uttrykket med den kommunistiske revolusjonen i 1949. Det er en kjensgjerning at sønner kulturelt sett står langt høyere i kurs enn døtre og ett-barnspolitikken tvinger mange foreldre til å abortere jentefostre eller gi disse bort til adopsjon. Drap på pikebabyer er også et stort problem.

« Med et fødselsoverskudd av guttebarn på rundt 20 prosent vil Kina i 2020 ha et kvinneunderskudd på nær 40 millioner kvinner. »

KVINNEUNDERSKUDD PÅ 40 MILLIONER I 2020

Med et fødselsoverskudd av guttebarn på rundt 20 prosent vil Kina i 2020 ha et kvinneunderskudd på nær 40 millioner kvinner. Redaktøren for bladet «Rural Women» Xie Lihua er særdeles bekymret for konsekvensene av denne ubalansen.

– De kinesiske kvinnene har dystre fremtidsutsikter om ikke kvinnesituasjonen – spesielt på landsbygda – bedres radikalt, sier hun i et intervju med BBC, og legger til at vi med det kvinneunderskuddet som allerede eksisterer i Kina, bare har sett toppen av isfjellet hva angår bortføringer og trafficking av kvinner.

– Prostitusjon, seksualisert vold og voldtekter vil anta hittil ukjente dimensjoner. Problemet må løses fra grasrota og opp. Vi må rett og slett kreve å få til en holdningsendring i det kinesiske samfunnet. Spesielt gjelder dette på landsbygda, sier hun.

VERDENSREKORD I SELVMORD

I henhold til WHO – Verdens Helseorganisasjon – er selvmordsraten blant unge kinesiske kvinner den høyeste i verden. Kina er også ett av de få landene der det er flere kvinner enn menn som velger å avslutte sitt eget liv. På landsbygda er selvmord den vanligste dødsårsaken for unge kvinner mellom 15 og 32 år. Selvmordsraten er 33% høyere blant unge kvinner enn blant menn.

Det kan være mange årsaker til dette. Et kinesisk ordtak sier: «Å ta seg en kone er som å kjøpe en hest. Jeg kan ri henne og piske henne som det passer meg.» Det er forbudt med organiserte ekteskap og «kjøp» av koner, men dette er allikevel den vanligste måten å inngå ekteskap på – i alle fall på landsbygda.

Årlig forsøker 1,5 millioner unge kinesiske kvinner å ta sitt eget liv. Rundt 150 000 lykkes. De som har overlevd selvmordsforsøk forteller ofte groteske historier om vold fra mann og svigerfamilie. Som i de fleste asiatiske land flytter nygifte kvinner inn i mannens familie og blir denne familiens «eiendom». Andre forteller historier om at de har blitt tvunget til å abortere, drepe eller gi fra seg pikebarn. For mange er selvmordsforsøkene et rop om hjelp til å kunne leve et liv med verdighet. Den vanligste måten å ta sitt eget liv på er å drikke rottegift eller giftige sprøytemidler som brukes i landbruket. Begge deler er billig og enkelt å få tak i.

MANGLENDE STATISTIKK – STORE MØRKETALL

I 2005 fikk Kina en lov som kriminaliserer vold mot kvinner, men det finnes ikke offentlig statistikk på dette området. At problemet er meget stort vet man, ut fra de høye selvmordsratene og ikke minst historiene fra alle de som overlevde selvmordsforsøkene.

Data på trafficking er heller ikke tilgjengelige. Det er imidlertid i de siste årene registrert betydelige antall ofre for trafficking. Det har også vært enkelte rettsaker mot personer som antas å stå bak organisert trafficking, både til slavearbeid, prostitusjon og organ-donasjon. Det er også avslørt traffickingruter over landegrensen fra Sør-Kina til Thailand, Burma og Vietnam. Verdens folkrikeste land har fremdeles en lang vei å gå før de oppnår full likestilling mellom kjønnene. Lovverket er på plass – nå er det holdningene som må endres. ■

Klimagutteklubben på 19 menn som skal finne midler til å finansiere klimatiltak. En dame, Frankrikes finansminister Christine Lagarde, ble lagt til etter utnevnelsen, da FN innså flausen. Foto: Downing Street

Politisk hurtigspor

Neida, kvinner tar ikke over politikken. Men de inntar den i en målestokk aldri tidligere skuet. Kvotering endrer politiske landskap over natta. Den globale trenden er rask, effektiv, hatet, og elsket.

TEKST: IDA I. BERGSTRØM

– **DET ER HELT UTROLIG.** Hvis du hadde sagt til meg for 20 år siden at dette ville skje så ville jeg sagt nei, umulig.

Drude Dahlerup er tilbake på kontoret sitt ved Universitetet i Stockholm etter et opphold i Tbilisi i Georgia.

– De har kun 7 prosent kvinner i parlamentet. Kvinneorganisasjonene sier at nå skal det skje noe.

Drude Dahlerup er forsker og forfatter, og har skrevet og forsket om kvinnebevegelser i Danmark, Norden og verden hele livet sitt. De senere årene har fokus ligget på kvotering i politikken, og som del av jobben reiser Dahlerup verden over for å forelese om kvotering. Verden er nemlig vill etter kvotering for tida. Utviklingen de siste 10 – 15 årene har vært enorm, og i det denne artikkelen skrives har hele 52 land innført kvotering via lovgivning. ↗

Professor Drude Dahlerup er kvoterings-ekspert og reiser verden rundt for å forelese om det politiske virkemiddelet. Foto: Nina S. Strand

« I Beijing presenteres vi for en radikal feministisk diagnose: Det er ikke kvinnene som er problemet. Det er de politiske institusjonene som ikke er tilstrekkelig inkluderende »

➔ I løpet av det siste halvåret har Drude foruten Georgia også vært i Sierra Leone, på Færøyene og i Polen, der en stor kvinneaksjon arbeider for å få inn kvotering av kvinner i politikken. Det vanlige er at kvinneorganisasjonene tar kontakt med FN, typisk UNDP eller UNIFEM, eller en annen interesseorganisasjon som for eksempel Club of Madrid, som så betaler for at Drude skal komme og dele med seg av sin ekspertise på feltet.

Vel tilbake på kontoret sliter hun og kollegaene med å holde websiden til prosjektet sitt, www.quotaproject.org, oppdatert til enhver tid. Det skjer så mye, og alt skjer så raskt.

FULL FART FREMAD

Vi Skandinaver er vant til å tenke på oss selv som best i alt hva gjelder likestilling. Ikke så hva gjelder kvotering. I sin forskning arbeider Drude med to modeller for å øke kvinnerepresentasjonen i politikken: (1) Skritt for skritt, og (2) Hurtigsporet. I Norden har vi kjørt modell én. Først må kvinner få utdanning, så kommer de seg inn på arbeidsmarkedet, og så inn i politikken.

– Når folk i Afrika, Latin-Amerika og Asia spør meg hvor lang tid det tok å få 40% kvinner i parlamentene våre så er svaret at det tok 100 år. Kommentarene jeg får da, særlig i post-konflikt land, er «we're not going to wait that long!».

Med hurtigmodellen, som kom på banen for fullt etter Beijing Handlingsplanen fra 1995, skjer en markant stigning i kvinnerepresentasjonen over natta. I de nordiske landene har vi maksimalt hatt en stigning på 8 prosentenheter, men som regel ligger den på 1-2 prosentenheter. I Costa Rica gikk man i 1996 fra 19% til 34% kvinner på ett valg.

– Hvis kvoteringen er tilpasset til valg-systemet i landet, og hvis man har en reell rangordning – altså ikke 40% kvinner i bunnen av partilistene, sanksjoner for de som ikke følger reglene, og høye krav, så ser vi noen utrolige historiske sprang i kvin-

nerepresentasjon, forteller Drude entusiastisk.

– Jeg kaller det et gender sjokk!

ET RIKTIG FEMINISTISK DOKUMENT

Og ja, det er ingen tvil om at Handlingsplanen fra Beijing i 1995 har bidratt stort til å frembringe disse gender-sjokkene.

– Selv om kvotering ikke nevnes eksplisitt i Beijing, så har handlingsplanen hatt stor innflytelse, sier Drude.

– Man henviser til Beijing veldig mye i arbeidet med kvotering rundt om i verden.

– Og dette med Beijing er spesielt, sier Drude, for handlingsplanen i Beijing er et riktig feministisk dokument, som stiller tidligere problemdiagnoser på hodet og krever radikale tiltak for å endre systemet. Og det beste: Dette har nesten alle verdens regjeringer skrevet under på.

– Historisk har argumentene for hvorfor det er få kvinner i politikken vært at de ikke er dyktige nok, og at de mangler ressurser, også her i Norden. Fra Beijing presenteres vi for en radikal feministisk diagnose: Det er ikke kvinnene som er problemet. Det er de politiske institusjonene som ikke er tilstrekkelig inkluderende – og det gjelder også for etnisk bakgrunn. I stedet for å spørre «hvorfor er kvinner underrepresentert?», så har man spurt «hvorfor er det flere menn i maktposisjoner?» Svaret man

DRUDE DAHLERUP

- f. 1945 i Århus
- Professor ved Statsvitenskapelig fakultet, Universitetet i Stockholm
- Driver for tiden en rekke forskningsprosjekter om kvotering, kvinner i politikken, kjønn og makt, kvinnebevegelsen i Danmark og 'det representative demokratiets framtid'
- Kom i 2008 ut med boka 'Kvotering' sammen med Lenita Freidenvall (SNS Förlag), og 'Women, Quotas and Politics' i 2006 (ed.) (Routledge, Taylor & Francis Group)
- Har vært aktiv i dansk politikk både som debattant og som medstifter og talsperson for JuniBevegelsen

får er at de politiske institusjonene ekskluderer, at det eksisterer old boys networks, at menn rekrutterer menn. Kvotering blir da ikke diskriminering av menn, det blir kompensasjon for den diskrimineringen som kvinner møter. Det åpner opp for at man med loven kan si «Hei! Nå må vi gjøre noe!»

I tillegg til drakraften fra Beijing, har også regional påvirkning mye å si. I Latin-Amerika var Argentina tidlig ute med kvotering av kvinner i politikken i 1991, og landene rundt omkring har fulgt etter. I det sørlige Afrika har man fulgt etter Sør Afrika, og i Øst Afrika har man blitt inspirert av Uganda.

MÅL ELLER MIDDEL?

Trendy og enkelt. Men kvotering er også fremdeles kontroversielt. En av de store debattene, særlig innen forskningen, gjelder sammenhengen mellom økt kvinnelig representasjon, og endringer i politisk dagsorden til fordel for kvinners rettigheter og økt likestilling mellom kjønnene. Kvotering som middel, og kvotering som mål. Man skal ikke langt tilbake i historien, man trenger vel egentlig ikke å se til historien, for å finne eksempler på kvinnelige politikere som står for en heller kvinnefiendtlig politikk. Mens mange fremholder at kvotering bør ses enkeltstående som et mål i seg selv – målet om lik kjønnsrepresentasjon i et lands styrende organer – så vil andre, deriblant Beijing Handlingsplanen, også legge til at flere kvinner i politikken vil føre til at kvinners interesser og perspektiver kommer på dagsorden.

– Dette er et empirisk spørsmål, mener Dahlerup.

– I Norden er det ingen tvil om at de mange kvinner i politikken har endret dagsorden.

Barnehager, vold mot kvinner og likestilling diskuteres på en måte som ikke foregikk da menn dominerte agendaen.

I Rwanda, det eneste landet i verden der kvinner faktisk er i majoritet i parlamentet, har den høye

kvinnelige representasjonen også ført til endring i lovgivning til fordel for kvinners rettigheter, forteller eksperten.

– Kvinner er ikke én gruppe med felles synspunkter, men jeg kan godt være litt optimistisk for det er ingen tvil om at kvinner har endret dagsorden. Så må man jo ha sine partier med seg, men det finnes flere eksempler på tverrpolitiske kvinnegrupper i parlamentene. Og uansett hva vi sier om teori så har de fleste kampanjene for å få flere kvinner inn i politikken et håp om at kvinner skal gjøre en forskjell og endre politikken. For forskningens del er det spennende å se når man faktisk kan gjøre en forskjell, hvilke forhold som må foreligge.

For det første må kvinnene ville noe. Og ikke alle kvinner er feminister, som Dahlerup påpeker. Alle feminister er heller ikke for kvotering. Et annet forhold som er høyst nødvendig er at kvinnene som kvoteres inn har reell og selvstendig makt.

– Det er mennene som innfører kvoteringen, kvinnene har ikke flertall noe sted foruten Rwanda. Så det er viktig å se på om kvinnene har maktbasis eller om de bare er redskap for makthaverne og forventes å opptre som lojale dukker.

Eksempler på sistnevnte finner vi tendenser til blant annet i Afghanistan og Irak, der kvoteringen kom ovenfra.

DE VERDENSBERØMTE 40%

At det ikke finnes nok kvalifiserte kvinner til alle disse politiske vervene kan Drudes forskning glatt avvise. Allikevel blusser denne debatten stadig vekk opp igjen, særlig i forbindelse med diskusjoner om Norges kontroversielle styrekvotering i ASA-selskapene. Til tross for at dette har gått særdeles bra i Norge, er man neimen ikke sikre på om man har nok dyktige kvinner i nabolandene Sverige og Danmark. Dersom det svenske rødgrønne alternativet vinner valget i september har de lovet å innføre den norske loven. På den borgerlige siden er man ikke udelt negative, men skeptiske. At det for øvrig var en høyremann, Ansgar Gabrielsen, som innførte kvoteringen her til lands har heller ikke alle nordmenn fått med seg, all den tid vår rødgrønne regjering soler seg i dens glans. Hva gjelder resten av verden viser forskning at de kvinner som kvoteres inn i utviklingslandene ofte er mer utdannet enn sine mannlige kollegaer.

– Det er bra, men vi bør jo også ha kvin-

ner som representerer de fattige og ikke er utdannede som sitter der, påpeker hun.

Det andre hovedargumentet mot kvotering oppsummeres fint av Kristin Clemet fra tankesmia Civita i et innlegg i Aftenposten i januar i år: «Kvotering er diskriminering, og det skal tungtveiende grunner til for at virkemiddelet skal tas i bruk. At det virker, er ikke grunn god nok».

– Man mener det er i strid med de liberale demokratiske prinsipper, at kvinner skal velges inn fordi de er kvinner, sier Drude.

– Men menn har jo tidligere blitt valgt inn fordi de er menn. Og hvis du i dag har kvotering på 50/50 eller 60/40 så er jo faktisk også mennene kvotert.

ASA-kvoteringen i Norge er hun meget imponert over:

– Uansett hvor man kommer i verden så har man hørt om det - den er verdensberømt! Man kan jo anvende samme diagnose her, det er ikke kvinnene det er feil på, men gutteklubben. Også viser Norge at man kan gjøre noe med dette også i forhold til det private næringsliv, jeg mener – wow!

For øvrig er ikke kvotering en sak som lett kan plasseres inn på den tradisjonelle høyre/venstre akse i politikken.

– Hvis du ser på de 52 landene som hittil har innført kvotering så er det ikke bare venstrestyrte regjeringer som står for dette. Det er mange motiver for å innføre kvotering, ikke alle er feministiske. Vi feminister har nok ikke helt forstått at politikk også er kompromiss. Hvis du stemmer for mitt budsjett så stemmer jeg for din kvoteringslov. Politikken er aldri ren, det må man innse. Vi kan være litt naive og tro at det er rene feministiske motiver bak dette, men aldri, aldri! Dermed har vi populistiske presidenter som innfører dette også. Se bare på Mubarak i Egypt. Han er ikke feminist. Der var det kona hans, the First Lady, som lot seg vinne over.

KATEGORIER

En siste innvending, som for øvrig også er med i Beijing Handlingsplanen. Bør det være kvotering av andre grupper enn «kvinner» i politikken?

– Jeg kan ikke svare ja, det er en god idé. Det er vanskelig å definere kategoriene. Men det er veldig viktig at de politiske partiene diskuterer dette. I Rwanda for eksempel har du Hutuer og Tutsier. Og i India de kasteløse. Det er klart det er viktig at de er

representert. Og det er delvis de samme mekanismene som ekskluderer dem som ekskluderer kvinner. I de Nordiske landene har jeg nok mer tro på frivillig kvotering av kandidater med innvandrerbakgrunn på partienes lister, sier Drude.

I forbindelse med det store EU-prosjektet FEMCIT (www.femcit.org) har Drude sammen med kollegaen Lenita Freidenvall utført en undersøkelse om kvotering fra et interseksjonelt perspektiv. De to har intervjuet kvinneorganisasjoner som representerer etniske minoriteter i Sverige, Polen, Spania og Makedonia og spurt dem hva de mener om kvotering. Noen ønsker ikke kvotering men vil få sin plass i politikken som individer – ikke som representanter for en spesiell innvandrergruppe. De fleste av dem sier at de helst vil representeres av en kvinne som også har minoritetsbakgrunn fremfor en mann fra deres egen etniske gruppe. Noen har foreslått at det er bedre å ha et rådgivende organ med etniske minoriteter som kommer med innspill til regjeringen heller enn å få noen presenters garantert representasjon på tinget.

FORAN MED DÅRLIG EKSEMPEL

Handlingsplanen fra Beijing er tydelig på at også FN og FNs organer skal følge prinsippet om kjønnsbalanse i representasjonen. Men så skjer det da at Generalsekretær Ban Ki-Moon i mars i år utnevner et utvalg som skal se på klimafinansiering – et utvalg som består av 19 menn. Det synes som om FN har innsett sin flause, og etter annonseringen la man derfor til en kvinne. Plaster på såret, men avsløringen er åpenbar. Likestilt kjønnsrepresentasjon er langt fra en ryggmargsrefleks selv i FN. FOKUS var en av mange organisasjoner som reagerte på 'klimagutteklubben', som Dagbladet kalte det, og Ban Ki-Moon skal ha sagt at han rett og slett ikke tenkte på det, og er svært lei for det. Vår egen statsminister Jens Stoltenberg som sitter i utvalget har tilsynelatende ikke reagert nevneverdig på gutteutvalget.

– Jeg synes det var sjokkerende, sier Drude.

– Kanskje man bør formalisere at det i FNs komiteer skal være minst 40% av hvert kjønn. Men det er viktig at det er noen som hele tiden holder øye med dette.

Ellers faller man tilbake. Det er det som er poenget med kvotering – at man skal slippe å slåss om det hver eneste gang. Men det er flere beslutningsorganer man bør se på – Verdensbanken, IMF, Davos. Jeg vill gjerne ha kvotering av kvinner der!

Også vil Drude gjerne ha mer kvotering i lokalpolitikken, der India nå går foran med en ny drastisk lov om 50/50 representasjon i lokale styringsorganer.

– Hvis du skulle ventet til det patriarkalske samfunnet i India forsvant så ville du aldri endre noenting. Nå får kvinnene forhåpentligvis makt og kan være med og endre dette systemet. De går inn og arbeider for at alle skal få tilgang til rent vann, og at jenter skal få utdanning. Det er et godt eksempel på at det er nødvendig med en hurtigmodell.

UTÅLMODIG

Kvotering er et enkelt svar på et komplekst problem. Og det duger selvsagt ikke alene.

– Kvotering er et teknisk sprang. Men det handler mye om å endre politikken i seg selv. Hvis vi ser politikken som en

arbeidsplass – gir den kvinner mulighet til å utøve sitt verv? Det krever reform av typen ingen flere kveldsmøter, møter på restauranter, møter i badstuen osv. Det krever endring av den politiske kulturen.

Kampanjefinansiering er et annet stort problem.

– Det koster mer og mer for individer å stille til valg. I noen land kjøper man seg inn – det er et klart problem for kvinner som ikke råder over penger på samme måte som menn. Du kan tenke deg, å be familien om penger også blir du kanskje ikke valgt. Så det er viktig å se på kampanjefinansiering, for det går den gale veien.

Men alene eller sammen med andre tiltak – verden har fått smaken på raske forandringer.

– Alle håper at i fremtiden skal kvotering ikke være nødvendig. Men det er ingen grunn til å si til land at de skal vente i hundre år. Det er stor utålmodighet i verden, man vil at dette skal skje nå! Og da er kvotering et enkelt og effektivt middel i en meget kompleks problemstilling i et mannsdominert samfunn. ■

Feministiske visjoner for en ny økonomisk verdensorden

TEKST: ANNE BITSCH

DET ER EN MERKELIG TID å feire 15-året for handlingsplanen fra Beijing. Man kunne kanskje ventet seg at femten år har gitt fremgang på kvinners og jenters menneskerettigheter, og at alle handlingsplanene og FN-resolusjonene som er kommet på likestilling i løpet av disse årene har gjort en forskjell i folks liv.

Realiteten er dessverre at klima- og økonomikrisen har slått tilbake en del av de resultatene som var oppnådd i løpet av 2000-tallet, i følge organisasjonen Social Watch. - Vi hører stadig økonomer og politikere som forsøker å berolige oss med at situasjonen begynner å normaliseres, og at økonomikrisen er på retur. Men vi vil ikke tilbake til det «normale». Det «normale» utgangspunktet var elendig for kvinner, sa en nedslått Diane Elson fra University of Essex på et møte der en gruppe hardtslående feministiske økonomer møttes under årets møte i FNs Kvinnekomisjon (CSW) i New York.

SKJULT REALITET

I følge Social Watch sin likestillingsindeks (2009) er flere land svekket i forhold til utdanning, økonomisk aktivitet og politisk deltagelse på grunn av den globale økonomiske lavkonjunkturen som har rådet siden finanskrisens begynnelse i USA i 2007.

109 av 173 land har gått tilbake på lese- og skrivekyndighet og antall elever som tar grunnskoleutdanning og videregående utdanning. I 96 av 163 land har den økonomiske aktivi-

teten og forventet inntekt gått ned. Antallet kvinner i beslutningsledende posisjoner har i gjennomsnitt også gått ned i land med dårlige utgangspunkt siden 2008.

I dag blir et lands utvikling som regel vurdert på grunnlag av økonomisk vekst målt gjennom landets bruttonasjonalprodukt (BNP). I dette regnestykket inngår ikke sysselsetting i uformell sektor, og heller ikke ulønnet arbeid. Feministiske økonomer har dokumentert at over 50 prosent av alt arbeid i verden er ulønnet. Dersom det usynlige arbeidet ble tatt med i beregningene ville man se at kvinners bidrag til vekst utgjør nærmere to tredjedeler. Denne realiteten er problematisk, mener

Feministiske økonomer er ikke fornøyde med at verdensøkonomien holder på å stabilisere seg. De krever endring av rådende økonomiske teorier og større anerkjennelse av kvinners arbeid.

FNs arbeidstakerorganisasjon ILO, som er bekymret for at stadig flere kvinner går fra trygge til usikre jobber som følge av den økonomiske krisen:

- Lavere sysselsetting, dårligere kontroll over eiendom og ressurser, konsentrasjon i uformelle og sårbare former for arbeid med lavere inntjening og mindre sosial beskyttelse, plasserer kvinner i en svakere posisjon enn menn i krisetider, uttalte direktøren for ILOs likestillingsbyrå Jane Hodges i fjor.

VERST I AFRIKA SØR FOR SAHARA

Aller verst står det til i Afrika sør for Sahara som i en årrekke har gått tilbake på FNs utviklingsindeks, og der mange jordbruksnasjoner har fått flere sultne mager å fø på som resultat av matvarekrisen og økte oljepriser. Men også kvinner i land som bygger sin vekst på eksportorientert industri opplever at deres arbeidstakerrettigheter skvises som følge av redusert etterspørsel, sa økonomen Stephanie Seguino fra University of Vermont under CSW. Hun understreket likevel at også menn har tøffe kår under den økonomiske krisen. Menn og kvinner deler byrden, selv om kvinner som allerede er undertrykt får det verre.

- En må huske at alle menn ikke rammes likt. Fargede menn er mest sårbare. Kapitalismens dårlige nyheter har både kjønne og etniske dimensjoner, sa Seguino.

ORGANISERING VIKTIG

I en tid der fremskritt slås tilbake og sårbarhet øker,

må kvinner kreve sin rett til å være med å bestemme strategier for å bekjempe den økonomiske krisen, oppfordret Emily Sikazwe fra Social Watch. Mantraet om kvinneorganisering i krisetider gjentas igjen og igjen av aktivister og FN-byråkrater.

Men også den internasjonale sammenslutningen av fagforeninger, ICTU, manet til handling. Fagbevegelsen i mange utviklingsland er svært mannsdominert. Det er derfor viktig at kvinner ikke bare organiserer seg i ubetalt grasrotarbeid, men går etter pengene og makten. - Kvinner må bli med og forhandle frem bedre lønninger og arbeidsvilkår, var ICTUs budskap på CSW.

FRA KRISE TIL LIKESTILLING

De feministiske økonomene sitter ikke med hendene i fanget. UNDPs Gender Team og nettverket The Casablanca Dream har samarbeidet om en rekke praktiske anbefalinger til hvordan vi kan komme oss styrket ut av den økonomiske krisen. De er samlet i rapporten Vision for a Better World: From Economic Crisis to Equality hvor det tas til orde for «vekst som bobler opp» i stedet for «vekst som sildrer ned». Veksten som «sildrer ned», også kjent som trickle-down-effekten, er en klassisk økonomimetafor som tar utgangspunkt i at global økonomisk vekst gjennom markedsliberalisme og så liten grad av styring som mulig, vil komme fattige til gode. Ideen er at en generell økning i et lands BNP også vil føre til en generell velstandsøkning. Men i stedet for mer av det som den økonomiske krisen har vist ikke fungerer, mener UNDP at skattepolitikk og offentlige utgifter må speile befolkningens behov.

En krise bør ikke kastes bort, den er en unik mulighet til å skape endring i en urettferdig verden. Foto: Artemustra

I krisetider trengs det sterkere sosiale sikkerhetsnett, ikke svakere. Kjønnssensitiv budsjettering er en måte å analysere hvordan investeringer i sektorer, infrastruktur og tjenester påvirker menn og kvinner ulikt, og fordele penger deretter. Økonomene ønsker også et mer sosialt WTO og en rettferdigere, bedre regulert verdenshandel, like eiendomsrettigheter for kvinner og menn, og en banksektor som kommer folk til gode.

De ambisiøse målene fra Beijing har dessverre aldri vært mer relevante. Men selv om tilbakeslagene er flere, fattigdommen øker og arbeidsplassene blir færre, kan vi ikke overlate beslutningene til Wall Street og politikere som tror at menneskerettigheter hører hjemme i justisdepartementet og ikke finansdepartementet, konkluderer de skarpe feministiske økonomene på CSW: En krise er en forferdelig ting å kaste bort. Kriser er brudd med det eksisterende og en unik mulighet til innovasjon og endring. ■

Anne Bitsch (1978) er frilansjournalist og har tidligere vært ansatt i FOKUS som programrådgiver.

« De ambisiøse målene fra Beijing har dessverre aldri vært mer relevante »

Foto: Subcomandanta

VITE MER?

- The Casablanca Dream er et nettverk av kvinnelige aktivister og akademikere som jobber med feminisert fattigdom og nye økonomiske alternativer: <http://www.casablanca-dream.net/>
- I 2011 utgir The Casablanca Dream boken "From Crisis to Equality: Harvesting Feminist Knowledge for Public Policy".
- Stephanie Seguino. (2009). The Global Economic Crisis, Its Gender Implications, and Policy Responses. University of Vermont. www.uvm.edu/~ssequino/pdf/global_crisis.pdf
- Social Watch Gender Equality Index 2009: <http://www.nsvrc.org/publications/articles/gender-equity-index-2009-gei>

See it! Film it! Change it!

«Witness» dokumenterer urettferdighet

– Hva er forskjellen på TV-journalistikk og video-dokumentasjon? Journalistikken er alltid beregnet på å nå et bredest mulig publikum. For oss er det ikke seertallet som avgjør, men hvilken innflytelse de har i forhold til å endre på gale ting i samfunnet. Målgruppen er noen ganger en enkelt person – andre ganger er det millioner.

TEKST: TRINE TANDBERG
FOTO: WITNESS

SAM GREGORY ER PÅ BESØK I OSLO. En energisk engelskmann – bosatt i USA og programsjef i Witness – en verdensomspennende organisasjon som arbeider med videodokumentasjon av brudd på menneskerettigheter.

Witness ble grunnlagt i 1992 av musikeren og menneskerettighetsaktivisten Peter Gabriel, som selv aktivt filmet det han opplevde på turneer verden rundt. Det som virkelig fikk både hans og verdens øyne opp for dokumentasjonsvideoenes rekkevidde var en hendelse som intraff i Los Angeles i mars 1991, da Rodney King ble stoppet av politiet, mistenkt for å kjøre bil i ruset tilstand. Da han nektet å gå ut av bilen, ble han dratt

ut og banket opp av fire politibetjenter. I politirapporten het det at King hadde angrepet politiet, og at politibetjentene hadde handlet i selvforsvar.

VEKKET EN VERDEN

Hendelsen ble videofilmert av et tilfeldig øyenvitne. Filmen var kornete og hakket – men innholdet vekket oppsikt og harme i hele USA. Video-opptaket ble vist på fjernsyn verden over, og avslørte at Rodney King var ubevæpnet og at han ikke gjorde motstand. Filmen dokumenterte med andre ord at politivolden var uprovosert.

De fire politibetjentene ble tiltalt for unødvendig bruk av vold i tjeneste, og for

å ha forfalsket politirapportene. To av dem ble senere dømt til fengselsstraffer på over to år for vold.

– Disse videobildene vekket en hel verden, og de demonstrerer til fulle den vanvittige makten som ligger i et videokamera på riktig sted til riktig tid, forklarer Gregory. I mange samfunn vil både politiske og juridiske myndigheter fornekte at det skjer overgrep mot grupper eller enkeltindivider, men det er vanskelig å snakke seg bort fra noe som er dokumentert på film, sier Gregory.

I de siste årene har en rekke dramatiske hendelser og brudd på menneskerettigheter blitt filmet – ofte i smug – med mobiltelefoner og små kameraer, og kanskje med livet som innsats.

STRATEGISK TENKNING

Måten Witness arbeider på er like enkel som den er genial. Mottoet deres er: See it! Film it! Change it! Witness har partnerprogrammer med menneskerettighetsorganisasjoner verden over. Partnerprogrammene varer fra ett til tre år. Hovedelementet i samarbeidet er å lære opp organisasjonene i bruk av video-utstyr og å lage kampanjer der video-filming inngår som et strategisk redskap i kampanjen. Hensikten er å skape et partnerskap knyttet til en spesifikk kampanje, synliggjøre den aktuelle saken og å påvirke beslutningstakere for å endre praksis eller ta tak i problemer i samfunnet.

– Det vi i Witness gjør er å sette videodokumentasjon inn i en sammenheng. Vi ønsker å hjelpe menneskerettighetsorganisasjoner, kvinneorganisasjoner og marginaliserte grupper til å drive aktivt pådriverarbeid gjennom å dokumentere faktiske hendelser og overgrep på video. Vi samarbeider med organisasjoner og gir dem opplæring i kamerabruk, strategisk tenkning og dramaturgi. Vi samarbeider med profesjonelle redigerere for å skape en best mulig dokumentasjon. Mange av våre filmer har virke-

FAKTA OM WITNESS

- Grunnlagt av rocke-musikeren Peter Gabriel i 1992
- Registrert som NGO i 2001
- Har samarbeidet med menneskerettighetsorganisasjoner om videodokumentasjon av saker i mer enn 70 land
- Har en stab på 28 medarbeidere
- De årlige budsjettene ligger på rundt 24 millioner kroner
- For mer informasjon www.witness.org

« I de siste årene har en rekke dramatiske hendelser og brudd på menneskerettigheter blitt filmet – ofte i smug – med mobiltelefoner og små kameraer, og kanskje med livet som innsats.»

lig skapt endringer, sier Gregory.

Samarbeidspartnerne er nøye utvalgt, og det stilles en rekke krav – blant annet til kvaliteten på det menneskerettighetsarbeidet de gjør, og hva som er målet og ønsket utkom av kampanjen.

HØYE KRAV TIL KVALITET

Det er ikke bare å utstyre organisasjoner med videokameraer – de må også læres opp i bruken av disse, men vi er bedre til å lage strategier enn på tekniske spørsmål, sier Sam Gregory. Han legger til at det er mange gode teknikere og redigerere over hele verden som Witness samarbeider med, og som er med på å gjøre filmene gode. De har laget et online opplæringsprogram som alle kan laste ned gratis, slik at samarbeidspartnerne får såpass gode basiskunnskaper i filming at det de lager er brukbart i lobbyarbeidet for den saken de ønsker å belyse.

– Vi ser videoen som et redskap og utfyllende dokumentasjon ved siden av for eksempel rapporter, forklarer han.

De har også opplæring i risikoanalyse. Hvor farlig er det å filme den hendelsen eller ved hjelp av film sette lys på den problemstillingen som tas opp? Hva kan skje? Hva er det verste som kan skje? Organisasjonene som samarbeider må selv være klar over konsekvensene ved å filme brudd på menneskerettigheter

– Men vi har også egne mekanismer og programmer for å beskytte de vi samarbeider med – forklarer Gregory.

SUKSESSHISTORIER

Det er svært mange saker der videoene som er laget i samarbeid med Witness virkelig har betydd noe for å få viktige saker på den

politiske dagsorden i de landene sakene angår. – Å se ting dokumentert på film får folk til å engasjere seg, forklarer Gregory. Marginaliserte grupper, som voldtekts ofre, fysisk og psykisk mishandlede og prostituerte som er trafikkert inn i prostitusjon får en stemme gjennom Witness sine filmer.

– Da vi laget filmen «Breaking the silence» sammen med Sister Arab Forum (SAF) om undertrykkelsen av minoritetskvinnene fra Akhdam-folket i Yemen, kvinner som undertrykkes både økonomisk og opplever fysiske overgrep på grunn av sin mørke hudfarge ble dette for sterk kost for myndighetene så filmen ble forbudt vist – etter at den var vist for parlamentsmedlemmer. Men filmen har gått sin seiersgang rundt om i kvinnegrupper i andre arabiske land og på den måten fått fokus på den undertrykkelsen som skjer. SAF og Witness jobber nå aktivt for å få forbudet mot å vise filmen i Yemen opphevet, sier Gregory

Andre suksesshistorier er filmen «You must know about me» om fattige jenter som er offer for menneskehandel og solgt til prostitusjon i Makedonia. Dette er jenter som utsettes for omfattende vold – både fra horekunder og politiet. Filmen er et sterkt vitnesbyrd om systematisk undertrykkelse og mishandling – om korrupsjon og politivold. Filmen ble vist for politikere og politimyndighetene i landet, og resulterte i en grunnleggende diskusjon og synliggjorde politisk vilje til å lage et regelverk som beskyttet de prostituerte. – dette er en gruppe som sjelden eller aldri kommer til orde i alminnelige medier, desto viktigere er det derfor at organisasjoner som Witness påtar seg talsmannsrollen for også disse gruppene forklarer Gregory. ■

Fra ord til handling

Etter å ha besøkt Liberia i tre uker i vår konkluderer journalisten Rosie Collier med at situasjonen ikke er så rosenrød som suksesshistoriene om landet skal ha det til.

TEKST OG FOTO: ROSIE COLLIER

FOR LITT OVER ET ÅR SIDEN lanserte Liberia en nasjonal handlingsplan som svar på FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Men internasjonale frivillige organisasjoner og regjeringsmedlemmer har begynt å tvile på Liberias evne til å sette ord ut i handling når det gjelder kvinners rettigheter.

«Departementet for kjønn og utvikling» holder til i en falleferdig bygning i sentrum av Monrovia. Ministeren, Varpah Gayflor, har holdt en lav profil siden den liberiske anti-korrupsjonskommisjonen fant henne skyldig i å underslå 22 000 amerikanske dollar av statlige midler i fjor. Hennes stedfortreder, Annette Kiawu, står nå ved roret i det som virker som å være en langsomt synkende skute.

Det som fortsatt holder fartøyet flytende er i stor grad tilskudd fra internasjonale bidragsytere. Departementet avviste Kvinner Sammen sin forespørsel om å få tilgang til en kopi av deres arbeidsplan og budsjett for prosjekter knyttet til seksualisert og kjønnsbasert vold for 2010/11, men var svært interessert i å diskutere deres nasjonale handlingsplan med utgangspunkt i FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1325 om

kvinner, fred og sikkerhet. En handlingsplan som i sterk grad avhenger av økonomiske bidrag fra internasjonale partnere.

–Vi har lansert flere programmer i samarbeid med FN, som er direkte knyttet til vår nasjonale handlingsplan. Ta for eksempel Unifem-programmet som er finansiert av den italienske regjeringen med mål om å styrke kjønnsrettferdighet, sier Annette Kiawu, viseminister for kjønn og utvikling.

SPARE PENGER

FN vil trolig skalere ned virksomheten i Liberia betydelig etter det forestående valget i 2011, noe som vil bety at en substansiell kilde til midler for Liberia og de internasjonale frivillige organisasjonene som arbeider her, vil forsvinne. Dette leder til spørsmålet: hva vil skje med Liberias nasjonale handlingsplan etter 2011, og ikke minst kvinnene denne planen er ment å styrke?

Etter at Liberias postvesen i realiteten brøt sammen, har det lokale postkontoret i byen Salala de siste årene blitt brukt som møtested. En gruppe lokale kvinner er i dag samlet for å diskutere strategier for bekjempelse av seksualisert og kjønnsbasert vold.

Temaet er hvordan de skal kunne skaffe penger til arbeid rettet mot kvinner og jenter som har blitt seksuelt misbrukt. Anna Stone, prosjektkoordinator for det norske Flyktningerådets program for seksualisert og kjønnsbasert vold i Liberia, venter spent mens kvinnene utsonderer ideer om hvordan de nødvendige midlene kan fremskaffes. I løpet av sekunder bestemmer kvinnene seg for at de trenger en motorsykkel som de kan bruke som drosje. Motorsykkeldrosjer er en av de beste kildene til inntekt ute på landsbygda i Liberia.

Når det går opp for dem at dette ikke er penger de får beholde selv, men midler som må spares i tilfelle en krisesituasjon som involverer en kvinne eller jente i lokalsamfunnet, forbløffer det kvinnene. Nivået for kvinners deltakelse i det liberiske samfunnet er generelt sett svært lavt. De er vant til å motta ordre fra mennene i lokalsamfunnet, og undertrykker sine egne ønsker og følelser. Men budskapet om at seksualisert og kjønnsbasert vold ikke kan aksepteres, blir hørt selv i de mest landlige områder i Liberia, noe som i sterk grad skyldes arbeidet internasjonale hjelpeorganisasjoner har gjort her. Men et system som er nødvendig for å sikre at seksuelle forbrytelser blir straffet, mangler fortsatt. Kvinner som har blitt utsatt for overgrep, må selv skaffe penger for å kunne betale for taxi til og fra sykehus, betale for medisinsk behandling, oppsøke politiet og til slutt møte opp i retten, hvis seksuelle forbrytelser i det hele tatt blir straffeforfulgt.

Systemet for håndtering av kjønnsbasert og seksualisert vold i Liberia er svært lite tilgjengelig for kvinner og jenter. Leger vil i mange tilfeller nekte å signere legeattester fordi de vet at de dermed må møte som vitne i retten, forklarer Anna Stone.

◀ Kvinner på grasrotnivå trenger å gjøre mer enn å kunne brenne familien, de må også spare penger til tiden etter at internasjonale organisasjoner begynner å forlate Liberia i 2012.

Anna Stone, Stone, prosjektkoordinator for det norske Flyktningerådets program for seksualisert og kjønnsbasert vold vet at tiden er i ferd med å renne ut for grasrota i kvinneorganisasjoner i Liberia.

« **Det neste valget skal gjennomføres i 2011 og i dag er Ellen Johnson-Sirleaf eneste kvinne blant landets sentrale politikere** »

LIBERIA

- Land i Vest Afrika med grenser til Efenbenskysten, Sierra Leone og Guinea
- Grunnlagt av frigitte slaver fra USA i 1822, egen stat fra 1847
- Innbyggertall: 3,44 millioner (2009)
- Forventet levealder:
 - Kvinner: 43 år
 - Menn: 41 år
- Arbeidsledighet 85 %
- Skolegang:
 - Menn 11 år
 - Kvinner 9 år
- 13% av setene i parlamentet holdes av kvinner
- Liberia vedtok en handlingsplan for FNs sikkerhetsråds resolusjon

↘ Liberia er ett av bare to land i verden som har en spesiell enhet innen politiet som håndterer kjønnsbasert og seksualisert vold – WAPS (Women and Children Protection Sections, beskyttelsesseksjonen for kvinner og barn). I fjor bidro WAPS arbeid til domfellelse i kun fem saker, noe som viser at enhetens arbeid på langt nær strekker til, forklarer Anna Stone.

– Siden mange av fagfolkene innen Liberias juridiske og medisinske systemer unngår å bistå kvinner og jenter som har blitt utsatt for kjønnsbasert og seksualisert vold, må kvinnene i Salala stole på hverandre i krisesituasjoner. Liberia har blitt svært avhengig av internasjonal bistand, og befolkningen har i stor grad blitt ernært av humanitære organisasjoner i mer enn et tiår. Kvinner har til nå i liten grad blitt bedt om å delta aktivt i samfunnet. Annette Kiauwu anerkjenner dette faktum som en av svakhetene ved den nasjonale handlingsplanen:

Av de fire sentrale punktene - forebygging, beskyttelse, forfremmelse og deltakelse, tror jeg det siste vil være det vanskeligste. Selv om kvinner skulle ha ønsker om å delta, særlig i valg, er dette vanskelig i praksis, fordi de trenger midler til å kunne engasjere seg og de fleste kvinner har ikke det. Men vi arbeider for å få våre samarbeidspartnere til å bistå oss i å løse dette problemet, ved å tilby ulike typer opplæring til kvinnene.

HØSTE BELØNNINGENE

I en av de nyeste offentlige byggene i Monrovia holder den nasjonale valgkomisjonen til, et bygg som ble oppført med midler fra USAID. Det neste valget skal gjennomføres i 2011 og i dag er Ellen Johnson-Sirleaf eneste kvinne blant landets sentrale politikere. Da hun i en alder av 64 år kom til makten i 2003, uttalte hun at hun ikke ville stille til valg for en ny periode. I dag virker det som om de fleste kvinnene i Liberia ville stemt på Johnson-Sirleaf igjen, fordi de føler hun har gjort svært mye for å sette kvinner på dagsordenen. Men skulle Johnson-Sirleaf vinne neste valg i en alder av 72 år, er det en fare for at arbeidet med å fremme likestilling har vært bortkastet, dersom hun skulle bli alvorlig syk. Det finnes ingen andre opplagte kandidater i hennes sittende regjering som blir opplært til å ta over etter Johnson-Sirleaf, og skulle hun tape valget, vil hennes etterfølger ganske sikkert være en mann. Det virker usannsynlig at en mann ville fremme den nasjonale handlingsplanen på den måten Johnson-Sirleaf har gjort.

Millioner av dollar har blitt kanalisert til Liberia av internasjonale bidragsytere som har tillit til Ellen Johnson-Sirleaf. Et vesentlig, men ukjent beløp, har gått til Departementet for kjønn og utvikling. Bidrag fortsetter å strømme inn, til tross for at statsråden Varpah Gayflor har blitt avslørt som tyv. Hun fortsetter å heve statslønn, fordi Ellen Johnson-Sirleaf har latt henne beholde stillingen. Viseministeren Annette Kiauwu ser ut til å være godt informert om og forpliktet til oppgaven med å forbedre livssituasjonen for liberiske kvinner. Men hun er også fullt klar over at uten det internasjonale samfunnet, vil den nasjonale handlingsplanen kun være tomme ord.

Ryktet har spredt seg over hele verden om utviklingen i Liberia, så landet befinner seg nå i den spesielle posisjonen at de blir brukt som en målestokk i forhold til den fremgang andre nasjoner har i å utvikle en nasjonal handlingsplan. Nord-Irland har nettopp annonsert planer om å samarbeide med Liberia for å utvikle en egen nasjonal handlingsplan. Det er enestående at et land i sør skal gi råd et land i nord, så dette i seg selv er en massiv prestasjon. Men Liberias elitekvinner må også finne tid mellom travle internasjonale reiser for å sikre at deres søstre på grasrotnivået høster gevinstene av de fire sentrale punktene: forebygging, beskyttelse, forfremmelse og deltakelse. ■

En amerikansk soldat viser væpnede styrker i Liberia hvordan de skal betjene en rifle i en kampsituasjon.

Liberias væpnede styrker: venn eller fiende?

Det har gått fire år siden Liberias president Ellen Johnson Sirleaf oppløste hæren som brukte voldtekt som våpen under landets borgerkrig. Men hvor kjønnsensitive er egentlig de nye væpnede styrkene, nå etter fem år med opplæring gjennomført av det amerikanske selskapet DynCorp, en privat militærkontraktør?

TEKST OG FOTO: ROSIE COLLIER

Ved Edward Binyah Kesselly-militærleiren, også kalt EBK-kassernen, i utkanten av den liberiske hovedstaden Monrovia, er det i dag til enhver tid stasjonert mer enn tusen soldater. Da Liberias tidligere president Charles Taylor ble jaget ut av landet av opprørstyrkene i 2003, lå militærleiren praktisk talt i ruiner. I dag kan de skilte med egen minibank, en offisersmesse like velutstyrt som militærmesser i den vestlige verden og tilbud om luftkondisjonerte kontorer til de høytrangerte offiserene. Av de tusen soldatene som er stasjonert her, er det i dag bare sytti som er kvinner. Øverstkommanderende Ellen Johnson Sirleaf ønsker å se til at dette forholdet endrer seg til 1 av 4.

Sjefen for EBK-leiren, oberstløytnant Daniel K. Moore, stiger ut fra sitt luftkondisjonerte kontor for å gi oss sin mening om hva kvinner kan bidra med i Forsvaret i Liberia:

– Kvinner har mye å tilby, sier han. De kan være sykepleiere, mekanikere og ingeniører. Vår øverstkommanderende er en kvinne – Ma Ellen (Ellen Johnson Sirleaf), og det har vi ikke noe problem med.

Men det viser seg raskt at det ikke fins kvinner på noen av de avkjølte kontorene. De er forbeholdt menn, både liberiske militære og amerikanske private militærkontraktører. Det er i det hele tatt langt mellom kvinner i leiren, og alle har de stillinger med lavere grad eller rang. Men de to kvinnene, menig Guardia og sersjant Doh, som nøye var blitt plukket ut til å fortelle sine historier til den utenlandske journalisten, har to ting til felles – de er begge både unge og ambisiøse.

TUSENVIS AV VOLDTEKTSSAKER

Forsvaret i Liberia (AFL) ble «omstrukturert» av Ellen Johnson Sirleaf i 2006. Bare fire prosent av

Kvinnens deltakelse i politikken er svært begrenset i Liberia, selv om Ellen Johnson-Sirleaf ble valgt som den første kvinnelige president i Afrika.

de væpnede styrkene fra det tidligere Taylor-regimet består den dag i dag. De militære i det nye eller omstrukturerte AFL ble valgt ut, undersøkt og opplært av DynCorp, en amerikansk privat militærkontraktør. Selskapets kontrakt ble avsluttet ved utgangen av 2009, men seksti av deres ansatte befinner seg fortsatt her og fungerer som mentorer for det liberiske forsvaret. DynCorp avviste gjentatte forespørsler om å bli intervjuet, og deres personell i EBK-leiren holdt seg på avstand under vårt besøk. Derimot var deres tilstedeværelse tydelig, i form av AFL-troppens svært profesjonelle fremtreden.

Den tidligere AFL-styrken falt sammen som resultat av interne stridigheter og polarisering i styrken. Enkelte generaler sverget troskap til Charles Taylor, mens andre var lojale mot tidligere president Doh. Kaoset som rådet i landet under den fjorten år lange borgerkrigen som endte i 2003, ble forverret av et splittet AFL. Liberia opprettet Kommissjonen for sannhet og forsoning som har behandlet tusenvis av voldtektsaker som involverer den tidligere AFL-styrken:

– De fleste av forbrytelsene etterforsket av Kommissjonen for sannhet og forsoning har involvert militært personell. Jeg kan bare håpe at forsvaret i Liberia i dag har menneskerettighetene nedfelt i den grunnleggende opplæringen - for unngå gjentagelse av de grusomhetene som ble begått mot uskyldige kvinner og barn i årene mellom 1979 og 2003, sier leder for Kommissjonen for sannhet og forsoning, Gerome Verdier.

ATFERDSREGLER

Nye AFL skal overta oppgavene til FNs fredsbevarende styrker i Liberia i 2012. Håpet er at freden skal vedvare. Liberia har imidlertid to naboland, Guinea og

Elfenbenskysten, som har opplevd indre sivile uroligheter de siste månedene, noe som fort kan få konsekvenser også for Liberia. Hvis Liberia skulle bli nødt til å forsvare grensene sine og innbyggerne i landet, vil da et omstrukturert AFL kunne forhindre slike overtramp som andre hærer i alle verdensdeler begår, spesielt da voldtukt av sivile?

I fjor ble UNICEF bedt av AFL om å gjennomføre sensitivitetstrening for landets tropper med utgangspunkt i kjønnsforskjellene. Dette var en oppgave som har ligget utenfor DynCorps mandat, ifølge oberstløytnant Daniel K. Moore.

– DynCorp er her for å vise oss hvordan vi kan bli profesjonelle soldater, hvordan vi skal bruke våpen og delta i kamp for å vinne, sier han.

– Det kan virke som dette er stereotype ideer om hvordan krigføring skal tilrettelegges og gjennomføres med utgangspunkt i vestlige lands hærer. Men i den afrikanske konteksten er dessverre kodene for adferd i kamp i henhold til Genève-konvensjonen ofte glemt i det øyeblikket en krig bryter ut.

Tidligere i år ble Margot Wallström ansatt som FNs første spesialrepresentant for å bekjempe seksualisert vold i konflikt. Hennes ambisjoner er å motarbeide konvensjonelle ideer knyttet til seksuell vold under en konflikt som et akseptabelt kulturelt fenomen. Wallströms mål støttes av andre medarbeidere innen FN-systemet, som prosjektleder ved UNICEF, Miatta Abdullai-Clark, som har vært pådriver i tre år for å få AFL til å gjennomføre trening med utgangspunkt i kjønnsforskjeller.

– Jeg oppholdt meg her under borgerkrigen, og jeg jobbet for britiske Redd Barna på den tiden, fremholder hun. På et tidspunkt reddet vi nesten daglig barn som var sex-slaver og hadde rømt fra opprørernes leirer. Mange av disse opprørerne er nå en del av de væpnede styrkene her. Jeg kan ikke bare sitte her og se på at de nye væpnede styrkene gjør de samme gamle feilene.

BESKYTTELSE AV KVINNER

Tilbake i EBK-leiren, snakker de to kvinnelige soldatene fritt om opplevelsene sine i AFL. I stedet for å føle seg undertrykt, er de to kvinnene positive med tanke på karriere-

utsiktene til tross for utfordringene de møter. Gutta jeg trente med, ville aldri trodd at en kvinne kunne bli dataekspert, men det er det jeg er i dag. Jeg blir nå respektert av de samme mennene som fleipet med meg da jeg først vervet meg i 2007, sier menig Guardia med et trassig smil.

AFL i likhet med arméer over hele verden, tillater ikke at kvinner kjemper ved fronten under krig. Menig Guardia er i grunnen lettet over dette, etter en opplevelse hun hadde under en øvelse, hvor hun samtidig som hun hadde mensene måtte tilbringe tre døgn utendørs.

– Det var forferdelig fordi jeg blødde hele tiden, og jeg hadde ikke tilgang til damebind. Mennene syntes ikke synd på meg i det hele tatt, og jeg måtte følge ordre og forbli på post under hele vakttiden. Det fikk meg til å innse at det er enkelte ting kvinner ikke kan gjøre.

Men menig Guardia er ikke i tvil om at hennes mannlige kolleger ville adlyde regler for adferd i krig med hensyn til behandling av kvinner og barn, også om de skulle være i reell kamp.

– At kvinner nå er en del av hæren,

har fått menn til å innse at kvinner må bli respektert, uansett hva som skjer. De vet også at de må beskytte kvinner, fordi vi ikke er like sterke som dem.

Sersjant Doh sier at de fire årene hun har tilbrakt i hæren allerede har gitt resultater hun ikke drømt om å oppnå i det sivile liv, i og med forfremmelsen fra menig til sersjant i fjor.

– Under krigen i årene 1992-1997 var jeg bare et barn. Jeg hatet hæren. Vi hadde samme etternavn som den tidligere presidenten, Charles Taylor, og ble hele tiden trakassert av de militære styrkene. Men etter at jeg hørte at Ellen Johnson Sirleaf ønsket å få slutt på den rådende ukulturen i de væpnede styrkene, bestemte jeg meg likevel for gå inn i militæret, sier sersjant Doh.

2000 militære utgjør AFL i dag, og alles bakgrunn har blitt sjekket grundig, for å sikre at de ikke deltok i brudd på menneskerettighetene under krigen. Bilder av de med høyest militær rang ble publisert i aviser over hele landet sammen med en kunngjøring. Menig Guardia og sersjant Dohs bilder ble bare publisert i nærmiljøet.

– Selvfølgelig var foreldrene mine litt skeptiske til å begynne med, men jeg diskuterte mulighetene med dem og forklarte grunnene til at jeg ville bli soldat. I dag er de veldig stolte av meg. Men noen av onklene mine hjemme i landsbyen, sier at jeg oppfører meg som en mann. Noe de nok neppe ville klage over dersom det ble krig her igjen, og det var jeg som skulle beskytte dem.

I dagens AFL er det langt mellom medlemmer av den tidligere hæren. Nå utgjør de bare fire prosent av landets styrke. De fleste av dem er høytstående personer som oberstløytnant Daniel K. Moore, som ser ut til å holde fast på konvensjonelle militære strukturer som bare fremmer menn til de høyere stillingene. Men disse vil snart trekke seg tilbake og overlate ansvaret til menn og noen kvinner som er mer kjønnsensitive. Det er den nye militære styrken, med hjelp og støtte fra et mer kjønnsensitivt FN, som så langt ser ut til å beskytte kvinners rettigheter både på og utenfor slagmarken. ■

« Noen av onklene mine hjemme i landsbyen, sier at jeg oppfører meg som en mann. Noe de nok neppe vil klage over dersom det ble krig her igjen »

Sersjant Doh

GUDINNER OG KJØKKENHJELP I NEPALS HUS

«Å fø på en datter er som å vanne naboens plen», heter det i et nepalsk ordtak. Samtidig dyrker nepaleserne en liten jente som levende gud; Kumari. I denne dobbeltheten lever Renu Raut. Sammen med andre frivillige i organisasjonen X-pose, jobber hun for at kvinner i Nepal skal få et bedre liv.

TEKST: B. MIREE ABRAHAMSEN
FOTO: MIREE ABRAHAMSEN/CHANG HAN GANG

JEG TREFFER RENU (22), en frivillig medarbeider i organisasjonen X-pose, i den gamle hovedstaden Lalitpur – også kjent som Patan. Dagen er 8.mars og X-pose organiserer en utendørs malerutstilling. Temaet er kvinners liv og status i Nepal. 22 lokale kunstnere er invitert til å gi sin personlige fortolkning av kvinneliv i Nepal.

Mellom århundregamle bygg, søvnige nepalesere, svette turister og flaksende duer står den lille gruppen fra X-pose. De deler ut brosjyrer og diskuterer med forbipasserende. Renu forklarer skuelystne hva de ulike bildene betyr. Her er kvinnesoldaten, beskyttende og myndig – kanskje inspirert av den levende jentegudinnen Kumari,

men her er også den nedbrutte hvitkledde enken som vil endre livet, men ikke kan – på grunn av tradisjon og konvensjoner. Et annet maleri viser jenter i vestlige klær ved siden av urkvinnen som holder hele verden i sine hender. Et annet maleri symboliserer kvinnen som en kaktus - hard og røff utenpå, men som likevel bærer frem blomster.

KUMARI – DEN LEVENDE GUDINNE

Klokken er rundt tolv. Guiden min sier at hvis vi blir stående på gårdsplassen inne i den lett falleferdige trebygningen, Kumari Ghar, kan det hende vi får et lite glimt av den levende gudinnen, Den kongelige Kumari. En voksen kvinne åpner en glugge, og så kommer den lille jenta som dyrkes som gud til syne.

Matina Shakya, som hun egentlig heter stirrer ned på oss, og er bare – en helt vanlig liten jente.. Det er ikke lov å ta bilder, og det hele varer bare i et halvt minutt. Så forsvinner gudinnen. Dette er dagligdags for henne. Det går et sukk gjennom turistmengden bak meg.

Guiden min forteller at gudinnen er utvalgt etter å ha bestått mange vanskelige prøver, og hun «jobber» som gudinne helt til hun får menstruasjon. Da repatrieres hun til det vanlige livet. Ergo går det en del forehnværende arbeidsløse gudinner rundt om i Nepal.

Nepal er det eneste landet i verden som har bevart troen på levende gudinner. Det er visst flerfoldige Kumarier rundt om i landet, men den mest berømte er hovedstadens jentegudinne.

Maleriene snakker i klartekst; kvinne- rollen er så mye mer enn å trippe rundt i sari mellom kjøkken og soverom.

– Mange av tilskuerne har aldri sett slik bilder før. De fleste stiller mange spørsmål, er nysgjerrige, og kan lære mer om kvinners liv gjennom disse bildene, sier Ranu.

Den 20 år gamle sosialarbeideren og tilskueren Akash Maharjan, som står og betrakter bildene, nikker til Renu.

– Bildene bruker så sterke symboler, jeg forstår ikke alt umiddelbart og må se flere ganger. Maleriene gjør problemene så nære og virkelige, og de er kanskje mer effektive enn informasjon formidlet på en mer konvensjonell måte, sier han.

VOLDEN – ET MANGEHODET TROLL

– Dette er vår måte å markere kvinnedagens hundreårsjubileum på, målet er bevisstgjøring. Folk flest vet lite om vold

mot kvinner og hvordan man skal handle i møte med den, sier leder og grunnlegger av X-pose Gyan Ratna Maharjan.

Det måtte altså en mann til for å dra i gang X-pose. Organisasjonen har mer enn 3000 medlemmer i Nepal, og mottar årlig finansiell støtte, rundt 100 000 rupi fra Oxfam. Ellers baserer de seg på hjelp fra frivillige, og finansierer drift gjennom ulike kulturelle arrangementer. De frivillige jeg treffer på utstillingen forteller at de daglig bruker minimum fire timer av sin egen fritid for å bygge opp X-pose.

– Behovet er stort, det er mye vold i samfunnet. Selv ble jeg direkte motivert til å starte X-pose fordi mange mindreårige opplever seksuell trakassering i skolen, forklarer Maharjan.

– I byene er det avdekket mye seksualisert vold, spesielt utsatt er unge jenter. Det finnes ingen nasjonal oversikt over hvor stort problemet er, men en undersø-

kelse X-pose hovedkontor gjorde i 2006 i Kathmandudalen, viste at blant jenter mellom 14 og 21 år, hadde 82 % opplevd trakassering på skolen – ofte av seksuell art, legger han til.

Volden har mange ansikter. I et skriv signert FN's Høykommissær for Flyktninger (UNHCR) fra 2008. slås det grundig fast; «Til tross for kampanjer mot kjønnsbasert vold gjennom flere tiår, er slag, spark, lugging, verbale overgrep, og bruk av stokker, kniver og syre fortsatt vanlige former for vold i Nepal».

SEKS URETTFERDIGHETER

Til tross for økende fokus om kvinners rettigheter og status, er det fremdeles mindre stas å være født kvinne enn mann i Nepal. Nepal Human Development Report (United Nations Development Program, 2009) slår klart fast at uansett kaste, etnisitet eller religiøs

Kampanjer for å stoppe volden mot kvinner og jenter starter allerede i barneskolen.

➔ tilhørighet er så godt som alle kvinner i Nepal utsatt for kjønnsbasert diskriminering.

Rapporten nevner seks konkrete årsaker:

- ulike utdanningsmuligheter
- kvinners - inntil nylig - begrensede rett til å arve og eie eiendom,
- dårlig helse, spesielt i forhold til reproduksjonsspørsmål,
- begrenset tilgang til arbeidsmarkedet, ansettelser og andre sosiale mekanismer som gjør at man kan forbedre livssituasjonen sin
- manglende muligheter til å delta i beslutningsprosesser
- kjønnsbasert vold

– Det finnes ikke noe skikkelig statistisk materiale, men vold er helt vanlig, sier Maharjan med en oppgitt mine.

– Nepal er et konservativt samfunn med mye tradisjonell tenkning. Derfor er opplysningsarbeid overfor vanlige folk noe av det viktigste vi gjør. Vi i X-pose skal være tilstede i lokalsamfunnet, gi juridisk hjelp til kvinner som trenger det, holde seminarer og kurs. Vi jobber på mer enn tretti grunnskoler og to videregående skoler hvor vi driver opplysningsarbeid. I tillegg underviser vi kvinner i økonomi, gir dem arbeidstrening innen skjønnhetspleie, trevirke, lysestøping, sepekoking og produksjon av kjeks. Etter endt arbeidstrening håper vi at de kan selge produktene sine på hjemstedet. Mer enn 200 kvinner som tidligere var hjemmeværende, har fått jobb på denne måten. Til nå er 15 landsbyer involvert i våre prosjekter, sier Maharjan.

POLITI PÅ SKOLEBENKEN

Samfunnet er ytterst patriarkalsk, det gjenpeiles i mange lover. Renu forteller at inntil i fjor måtte barn ha farsnavn for overhodet å få statsborgerskap – eller i det minste onkelens navn. Uten det kunne ikke barnet registreres, ikke få skolegang – ikke være et verdig medlem av samfunnet. At man nå kan bruke morens navn, er en seier.

Et annet medlem av organisasjonen, sosialarbeideren Rekha Ghalan (35) sier at Domestic Violence Act diskuteres i disse dager.

– Lovene er ikke udelt dårlige, og ressurssterke kvinner kan nok klare seg. Men i landsbyene har ikke kvinnene kunnskap om egne rettigheter. Dessuten, selv om det finnes lover, er landets styre fremdeles ustabil. Det gjør at lovene ikke alltid implementeres fullt ut, sier hun.

Lovens lange arm må også få kunnskap om kvinner og vold mot kvinner. Derfor kurser X-pose også politi og advokater.

– Også innen justisvesenet hersker det mye uvitenhet om hvordan man bør forholde seg til vold mot kvinner. Vi går inn og forteller dem konkret hvordan man bør oppføre seg i konflikter, hva man skal se etter i kritiske situasjoner, hva man kan si – og hvordan man skal si det. Mange er klar over problemene, men i direkte møte med vold, kan de føle seg handlingslammet, sier Maharjan.

NÅR KVINNER ER OVERGRIPERNE

Når ingen bryr seg, kan utfallet bli svært tragisk. En form for vold som X-pose er spesielt opptatt av er kvinners vold mot

kvinner. I mange tilfeller blir en fersk svigerdatter fritt vilt. Hun kan piskes rundt som en slave, og det er ikke bare i India svigerdøtre er «klønete» med kerosinen, skli i dusjen eller søler med kokende olje på kjøkkenet. Også i Nepal får kvinner gjennomgå, ofte er volden utført av medsøstre, svigermødre og svigerinner.

Rekha Ghalan kan fortelle om grove overgrep – noen med dødelig utgang.

– For fire år siden ble den nye svigerdatteren familiens hoggestabbe i landsbyen Nallu. I tillegg til den psykiske volden, fikk hun regelrett juling også. En dag ble hun slått så kraftig at hun ble alvorlig skadet, men noe sykehus var det ikke snakk om. Til sist døde hun av skadene. I dette tilfellet ble forholdet kjent, og svigermoren og svigerinnen fikk begge to livstidsdommer, og sitter i dag fengslet. Mannen ble frikjent. Etter denne hendelsen rykket X-pose inn i Nallu, for å gi opplæring i og styrke kvinners rettigheter.

KOKK OG HJEMMEHJELP

Flere av de frivillige til stede understreker at kvinners situasjon likevel er i endring.

– Presset på yngre kvinner er nok svakere. Den eldre generasjonen ble født inn i rollen som kokk og hjemmehjelp. I dagens Nepal får jenter utdanning, de tar seg gjerne arbeid utenfor hjemmet, og slik endres kulturen gradvis, sier en av de tilstedeværende.

– Det overordnede målet må være likhet. Fremdeles er det slik at mange gleder seg litt mer når en sønn er født, og sønner får større frihet under oppveksten. Jeg blir

helt klart behandlet annerledes enn min bror. Det er sjelden jeg får gå ut om kvelden, men hvis jeg får lov, og så kommer for sent hjem får jeg kjeft når jeg kommer hjem, og det er ikke snakk om å svare tilbake. At broren min går ut er helt greit. Jenter opplever ofte slike begrensninger, sier Renu Raut.

Jeg kan heller ikke gifte meg med hvem jeg vil, jeg må gifte meg innen min kaste. Men alt i alt er jeg nok heldig som er født i byen – og jeg har aldri blitt utsatt for vold.

ANGRIPER TAUSHETEN

– At kvinners rettigheter og status styrkes, er også en styrking av Nepal som nasjon, supplerer Rekha Ghalan,

– Og selv om Nepal er et svært tradisjonelt samfunn, ser jeg ingen motsetninger mellom likestilling og tradisjon, legger hun bestemt til.

For X-pose er det hverdagen som teller – det vanlige livet som for mange kvinner fremstår som en trussel. Renu tror på verdien av det hun gjør.

– Å prate åpenlyst om vold og overgrep mot kvinner, åpner folks bevissthet – og reduserer sannsynligheten for at overgrep finner sted. Men det er mange som ikke vil snakke om dette, de mener at det er noe som skal holdes innen familien, og føler at åpenhet rundt voldsbruk vil være et prestisjetap i folks øyne, forklarer Renu.

– Det burde ikke være slik. Det er dette vi ønsker å forandre. Det er vårt håp. ■

KVINNEHELSE PÅ VERDENS TAK

Siden 2003 har kvinner i Nepal hatt rett til selvbestemt abort frem til 12 uke. Problemet er bare at hvis man bor på landsbygda langt borte fra kvalifisert helsepersonell, noe svært mange av Nepals kvinner gjør,

er dette tilbudet lite reelt. Både aborter og fødsler foretas i hygienisk utilfredsstillende omgivelser, med personale som mangler helsefaglig utdanning. Bare 13,5 prosent av alle fødsler i Nepal skjer med tilfredsstillende

kvalifisert personale til stede. Det foreligger ingen tilsvarende statistikker for aborter, men det er nærliggende å tro at de tallene ikke avviker nevneverdig fra fødselstallene.

FAKTA OM NEPAL

Kilde: CIA world fact book

- Et land i sør-Asia, inneklemt mellom India og Kina.
- Innbyggertall: 28,563,377 (Juli 2009 est.), hvorav 17 % bor i urbane strøk.
- Forventet levetid; Kvinner 66.67 år (2009 est.) menn: 64.3 år.
- Forventet skolegang: Total: 9 år (Menn 10 år/ kvinner 8, tall fra 2003)
- Antall mennesker som lever under fattigdomsgrensa: 24.7% (2008)
- Flyktninger og internt fordrevne personer: Fra Butan 107,803 Kina/ Tibet: 20,153
- Internt fordrevne personer: : 50,000-70,000 (fra de ti årene frem til 2006 med maoistisk opprør, 2007)
- Religioner: Hindu 80.6%, Buddhist 10.7%, Muslim 4.2%, Kirant 3.6%, annet 0.9% (2001 census).
- Nepal er verdens eneste offisielle hinduistiske stat.

Bredt samarbeid i Guatemala

I en vakker villa i sone 2 i Guatemala City holder maya-kvinneorganisasjonen Moloj til. 10. mars 2010 var mer enn 40 mennesker samlet der for å diskutere samarbeid på tvers av organisasjoner.

TEKST OG FOTO: TRINE TANDBERG

I 2009 inngikk FOKUS og Kirkens Nødhjelp en intensjonsavtale om samarbeid med partnerorganisasjonene i Guatemala og Tanzania. Møtet hos Moloj var startskuddet for dette samarbeidet.

Temaet som skulle diskuteres denne dagen var kvinners politiske situasjon og vold mot kvinner. Det var de lokale kvinneorganisasjonene med assistanse fra Kirkens Nødhjelps landkontor Guatemala som sto for arrangementet.

Diskusjonene foregikk i grupper, og den frykten noen hadde hatt om hvorvidt kvinneorganisasjonene og kirkeorganisasjonene kunne samarbeide og finne en felles plattform, viste seg å være ubegrunnet. Barrierer som syntes å være mellom en del organisasjoner som sto langt fra hverandre ideologisk var ikke synlige. Dette lover godt for et videre samarbeid på tvers av organisasjonene, så vel Guatemalske som norske.

To prosjekter man er enige om å arbeide videre med utover året 2010 er det såkalte MIC-programmet der flere organisasjoner som arbeider med kvinners politiske deltakelse, nemlig Moloj, Conavigua og Codefem, skal samarbeide om å legge press på lokale ordførere rundt om i landet for å sikre at alle kvinner får en mulighet til å delta politisk.

Seminarer reiste mange interessante problemstillinger, og det planlegges allerede et nytt seminar i løpet av høsten 2010 som skal omhandle vold mot kvinner på landsbygda, mayarett og statsrett. I tillegg vil tema som rasisme bli behandlet.

Kvinneorganiseringen er sterk i Guatemala. Gjennom det nye samarbeidet mellom Kirkens Nødhjelp og FOKUS får vi muligheten til å nå ut enda bredere. ■

